

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1081

İMÂMİYYE ŞİAŞ'INDA
SAHÂBE TASAVVURU

Dr. Abdulalim DEMİR

Tashih:
Emrah AYDEMİR

ISBN: 978-625-8146-45-5

1. Baskı, Haziran 2022, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 08.02.2022
tarih ve 165 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Bu eserin ilmi / edebi redaksiyonu İLK SAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

BASKI: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde No. 11
Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

İMÂMİYYE ŞÎASI'NDA SAHÂBE TASAVVURU

Dr. Abdulalim DEMİR

ÖZGEÇMİŞ

Şırnak'ta doğdu. İlköğretimini Şırnak'ta, ortaöğretimini Siirt İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 2007'de Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2008'de kısa dönem olarak vatani görevini tamamladı. 2012'de Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Şehristânî'nin Mefâtihu'l-Esrâr Adlı Tefsirindeki Yöntemi" başlıklı tezle yüksek lisansını tamamladı. 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Selçuk Dini Yüksek İhtisas Merkezinden mezun oldu. 2020'de Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "İmâmiyye Şîası Hadis Kaynaklarına Göre Sahâbe Tasavvuru" başlıklı tezle doktorasını tamamladı. Diyanet İşleri Başkanlığının bünyesinde imam hatip ve vâiz olarak görev yaptı. 2016 yılında Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde araştırma görevlisi olarak intisap etti. Hâlen aynı üniversitede Hadis Ana Bilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır. Alan araştırması için İran'da bulunmuştur. Arapça, Farsça ve İngilizce bilmektedir. Ulusal ve uluslararası alanlarda yayımlanmış bildiri, makale ve kitap bölümleri bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	XIII
TAKRİZ	XV
ÖN SÖZ	XVII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İMÂMİYYE ŞİASİ'NA GÖRE SAHÂBE VE SAHÂBENİN ADALETİ

A. İmâmiyye'ye Göre Sahâbe	74
B. İmâmiyye'nin Mutlak Adil/Mâsum Kabul Ettiği Sahâbiler	83
C. İmâmiyye Muhaddislerine Göre Sahâbenin Adaleti	91
D. İmâmiyye'nin Hilâfet/İmâmet Politikasının Sahâbenin Adaletine Etkisi	101
E. İmâmiyye'nin İmâmet İnancının Sahâbe Adaletine Etkisi	109
F. Şii İmamların Sahâbenin Adaletine Yaklaşımı	113
G. İmâmiyye'ye Göre Sahâbenin Adaletine Etki Eden Olaylar	124
1. İfk Hadisesi	124
a) Şia Tefsirlerinde "İfk Hadisesi"	130
b) Şia Rivayet Kaynaklarına göre "İfk Hadisesi" ve Hadiseye İsmi Karışan Sahâbiler	133
c) Hz. Âişe'ye İftira Atanlara Verilen Kazf Cezası ve Bunun Sahâbenin Adaletine Etkisi	134
2. Gadîr-i Hum Hadisesi	141
a) Ehl-i Sünnet ve İmâmiyye Şiası'na Göre "Gadîr-i Hum Hadisesi"nin Sebeb-i Vürûdu	145

b) İmâmiyye Kaynaklarına Göre Gadîr-i Hum Hutbesi'nden Sonra Sahâbenin Tavrı.....	147
3. Kırtâs Hadisesi	157
a) Kırtâs Rivayetinin Sened ve Muhteva Açısından Değerlendirilmesi	165
4. Sakîfetü Benî Sâide Hadisesi	170
a) Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekir'e Biatı Meselesi	185
b) Hz. Ali'ye Suikast Teşebbüsü.....	191
c) Hz. Fâtımâ'ya ve Evine Yapılanlarla İlgili Rivayetler	192
5. Hz. Peygamber'in Mirası ve Fedek Arazisi	202

İKİNCİ BÖLÜM

İMÂMİYYE ŞİASİ'NA GÖRE SAHÂBİLERİN TA'DİL VE CERHİ MESELESİ

A. İmâmiyye'nin Sahâbileri Ta ' dil Eden Âyetler ve Rivayetlere Yaklaşımı ...	220
1. İmâmiyye'nin Sahâbileri Ta ' dil Eden Âyetlere Yaklaşımı	221
a) En Hayırlı Ümmet	221
b) Orta Ümmet.....	222
c) Kurtuluşa Erenler.....	224
d) İlk Öncüler	225
e) Gönüllerinin Allah Tarafından Birleştirilmesi.....	227
f) Hz. Peygamber'in Destekçileri	228
g) Gerçek Müminler	229
h) Hayra ve Kurtuluşa Erenler.....	231
ı) Tövbelerinin Kabul Edilmesi	232
i) Allah'ın Hoşnutluğuna Nâil Olma.....	235
j) Hz. Peygamber'in Yoldaşları	239
k) Muhâcirîn ve Ensarın Fedakârlıkları.....	240
l) En Güzel Vaat.....	243
2. İmâmiyye'nin Sahâbileri Ta ' dil Eden Rivayetlere Yaklaşımı	244
a) En Hayırlı Nesil.....	245
b) Ashabın Çekiştirilmesinin Yasaklanması.....	246
c) Ehl-i Bedir'in Fazileti	247
d) Hudeybiye/Rıdvân Biatı'na Katılma.....	248
e) Sahâbe Sevgisi	250
B. İmâmiyye'nin Sahâbileri Cerh etmek İçin İleri Sürdüğü Âyetler ve Rivayetler	251

1. İmâmiyye'nin Sahâbîleri Cerhetmek İçin İleri Sürdüğü Âyetler	251
a) Dinden İrtidad Etme	251
b) Hz. Peygamber'e Yemin Etmeleri	256
c) Hz. Peygamber'in Hakemliğine Tam Teslim Olmama	257
d) Fidye Tercihlerine Yönelik Tenkit	258
e) Hz. Peygamber'i İncitme	259
f) Ticaret ve Eğlenceyi Tercih Etmeleri	267
g) Hz. Peygamber'in Verdigi İtiraz Etmeleri	268
h) Fâsık Olan Sahâbîler	269
ı) İmanın Kalplerine Tam Yerleşmediği Bedevî Sahâbîler	270
i) Sahâbe Arasındaki Münafıklar, Özellikleri ve Faaliyetleri	272
j) Sahâbîlerin Savaşlardaki Durumları	279
k) Casusluk Yapan Sahâbîler	288
l) Zekât Vermekten Kaçınan Sahâbîler	289
2. İmâmiyye'nin Sahâbîleri Cerhetmek İçin İleri Sürdüğü Rivayetler ...	291
a) Bazı Sahâbîlerin İrtidadı ile İlgili Rivayetler	292
b) Bazı Sahâbîlerin Münafıklığı ile İlgili Rivayetler	295
c) Bazı Sahâbîlerin Cehennemlik Olduğunu Haber Veren Rivayetler ...	298
d) Hz. Peygamber'in Bazı Sahâbîlere, Bazı Sahâbîlerin Birbirlerine Lanet Okuması/Beddua Etmesi ile İlgili Rivayetler	300
e) Sahâbenin Sahâbe Tarafından Katledilmesi	304
f) Sahâbinin Sahâbi Tarafından Dövülmesi	306
g) Sahâbinin Sahâbi Tarafından Sürgün Edilmesi	311
h) İçkiden Dolayı Cezalandırılan Sahâbîler	313
ı) Zinadan Dolayı Cezalandırılan Sahâbîler	316
i) Hz. Peygamber'e Suikast Düzenleme Teşebbüsleri	317

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMÂMİYYE ŞİASİ'NİN TA'DİL VEYA CERHETTİĞİ SAHÂBİLER VE ONLARDAN GELEN RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. İmâmiyye'nin Ta' dil ve Cerhettiği Sahâbîler	321
1. İmâmiyye'nin Ta' dil Ettiği Sahâbîler	321
a) Hz. Ali	321
b) Hz. Fâtıma	341
c) Hz. Hasan	348

d) Hz. Hüseyin	352
e) Ebû Zer el-Gıfârî.....	357
f) Mikdâd b. Esved	360
g) Selmân-ı Fârisî	362
h) Ammâr b. Yâsir	367
ı) Ebü'l-Heysem Mâlik b. Teyyihân	370
i) Abdullah b. Mes'ûd	372
j) Übey b. Kâ'b	374
k) Huzeyfe b. Yemân	376
l) Huzeyme b. Sâbit	379
m) Ebû Eyyûb el-Ensârî	380
n) Hucr b. Adî	382
o) Üsâme b. Zeyd.....	384
ö) Abdullah b. Abbas	387
p) Zeyd b. Erkam	389
r) Ebû Saîd el-Hudrî	391
s) Câbir b. Abdullah.....	392
ş) Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî	393
t) Ta'dîl Edilen Sâhâbîlerin Rivayet Ettikleri Hadislerin Değerlendirilmesi.....	396
2. İmâmiyye'nin Cerhettiği Sahâbîler.....	403
a) Hz. Ebû Bekir	404
b) Hz. Ömer	420
c) Hz. Osman	455
d) Ebû Ubeyde b. Cerrâh	472
e) Hâlid b. Velid.....	474
f) Ebû Süfyân	477
g) Abdurrahman b. Avf	480
h) Talha b. Ubeydullah	482
ı) Zübeyr b. Avvâm	484
i) Ebû Mûsâ el-Eş'arî.....	486
j) Amr b. Âs.....	488
k) Mugîre b. Şu'be	491
l) Ebû Hüreyre	494
m) Hz. Âişe	502

n) Muâviye	506
o) Semüre b. Cündeb	512
ö) Velid b. Ukbe	514
p) Mervân b. Hakem	516
r) Abdullah b. Zübeyr	518
s) Abdullah b. Ömer	519
ş) Büsr b. Ebû Ertât el-Âmirî	520
t) Cerhedilen Sahâbilerin Rivayetlerinin Değerlendirilmesi.....	523
B. İmâmiyye'nin Küfürle İtham Ettiği Sahâbiler.....	526
C. İmâmiyye'nin Münafıklıkla İtham Ettiği Sahâbiler	533
D. İmâmiyye'nin Fâsıklıkla İtham Ettiği Sahâbiler.....	539
E. İmâmiyye'nin Sahâbe Tasavvurunun Analiz ve Tenkidi.....	541
1. Kaynak Bakımından İmâmiyye'nin Sahâbe Tasavvurunun Analiz ve Tenkidi.....	541
2. Bilgi Bakımından İmâmiyye'nin Sahâbe Tasavvurunun Analiz ve Tenkidi.....	545
3. Tutarlılık Bakımından İmâmiyye'nin Sahâbe Tasavvurunun Analiz ve Tenkidi.....	548
4. Sıhhat ve Hüküm Bakımından İmâmiyye'nin Sahâbe Tasavvurunun Analiz ve Tenkidi.....	553
5. İfade ve Üslup Bakımından İmâmiyye'nin Sahâbe Tasavvurunun Analiz ve Tenkidi.....	555
6. Kültür, Mekân ve Zemin Bakımından İmâmiyye'nin Sahâbe Tasavvurunun Analiz ve Tenkidi.....	557
7. Siyaset ve İktidar Bakımından İmâmiyye'nin Sahâbe Tasavvurunun Analiz ve Tenkidi.....	558
SONUÇ.....	563
KAYNAKÇA.....	573

ÖN SÖZ

■

Hız. Peygamber'in sahâbileri, vahyin ilk muhatapları olmaları, üstün fedakârlıklar göstererek İslâm dinini yaşayıp yaşatmaları, yaymak için farklı beldelere göç etmeleri ve İslâm medeniyetinin kurucuları olmaları hasebiyle büyük bir öneme sahiptirler. Önemine binaen onları merkeze alan pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak yapılan çalışmalar genellikle ashabin faziletleri, dine yaptıkları hizmetler, sünnet anlayışları, hayatları, cennetle müjdelenenleri gibi yönlerle işaret ettiğinden konunun henüz tam olarak anlaşıldığını söylemek güçtür. Ayrıca sahâbe mevzusu Müslümanlar arasındaki öneminden dolayı lehinde veya aleyhinde çokça çalışmaların yapıldığı bir konudur. İslâm dünyasında Sünnilerden sonra en fazla mensubu bulunan İmâmiyye Şîası hakkında hemen her dönemde çalışmalar yapılmıştır. Şîa'nın diğer İslâm ekollerinden farklı bir sahâbe tasavvuruna sahip olduğu ehline müsellemdir. Ancak onların sahâbe anlayışını üstelik hadis kaynaklarına göre inceleyen derli toplu bir çalışmanın yapılmamış olması eserin önemini ortaya koymaktadır. Çalışmada, İmâmiyye Şîası'nın en eski temel hadis kaynaklarına müracaat edilmek suretiyle mezhebin sahâbe hakkındaki ana tasavvuru ortaya konulmuştur. Çalışmada karşılaşılan kaynak temininin güçlüğü ve dil problemini, bizzat İmâmiyye Şîası'nın önemli merkezlerinden olan İran'a gidilerek giderilmeye çalışılmıştır.

Sahâbe konusunun tefsir, fıkıh, kelâm gibi birçok alanla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi vardır. Tüm bu alanları çalışmaya dâhil etmek çalışmanın sınırlarını fazlasıyla aşacaktır. Bu sebeple kitap genel itibarıyla İmâmiyye Şîası'nın hadis kaynakları ile sınırlı tutulmuştur. Ancak gerektiğinde Ehl-i sünnet ve Şîa'nın farklı kaynaklarından da konu bütünlüğünü yakalamak için istifade etme yoluna gidilmiştir. Konuyu ele alırken çalışmanın omurgasını oluşturacak temel fikirlerin Şîa'nın ana kaynaklarından alınmasına özen gösterilmiştir.

İmâmiyye Şîası hadis kaynaklarından hareketle, İmâmiyye'nin sahâbe anlayışının ortaya konulmaya çalışıldığı bu eser; bir giriş, üç bölüm ve bir sonuçtan müteşekkildir. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, problemi, sınırları, amacı, önemi, kaynakları, planı, metodu ve çalışmanın üzerine bina edildiği kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Birinci bölümde “İmâmiyye Şîası'na Göre Sahâbe ve Sahâbenin Adaleti”, ikinci bölümde “İmâmiyye Şîası'na Göre Sahâbilerin Ta‘dîl ve Cerhi Meselesi” işlenmiş, üçüncü bölümde “İmâmiyye Şîası'nın Ta‘dîl veya Cerhettiği Sahâbiler ve Onlardan Gelen Rivayetlerin Değerlendirilmesi” konusu irdelenmiştir.

“İmâmiyye Şîası Hadis Kaynaklarına Göre Sahâbe Tasavvuru” isimli bu doktora çalışması için beni teşvik eden, çalışmaya başlarken beni her anlamda özgür bırakan, bilimsel düşünceyi yaşam biçimi olarak algılamamı sağlayan, her zaman beni destekleyen, takdir ve ta‘dîl eden, bir öğrencisi olarak değil meslektaşısı olarak gören bana hep güvenen değerli hocam Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM'a teşekkür gönül borcumdur. Ayrıca çalışmayı baştan sona okuma zahmetine katlanarak gerekli uyarıları yapan hocalarım Prof. Dr. Bünyamin ERUL, Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM, Prof. Dr. Özcan GÜNGÖR ve Doç. Dr. İlyas CANIKLI Beylere, proje aşamasından itibaren değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. Kemalettin ÖZDEMİR'e, Prof. Dr. İbrahim KUTLUAY'a, Doç. Dr. Teceli KARASU'ya, Dr. Öğr. Üyesi Peyman ÜNÜGÜRE, araştırma için İranda bulunduğum sırada kaynak temininin yanı sıra fikirlerinden yararlandığım, Doç. Dr. Ali RAD, Dr. Mostafa AZARAKHSHİ ve Araştırmacı Yazar Murat AYDOĞDU'ya, Tahranda beni misafir eden İbrahim UÇAN'a tezimi okuyup fikir ve öneride bulunan Doç. Dr. Mahsum AYTEPE, Doç. Dr. Mehmet SALMAZZEM, Dr. Öğr. Üyeleri Yılmaz CEYLAN, Mesut YİĞİT, Bekir KARADAĞ, Abdullah ARCA'ya Araştırma Görevlileri Zakir DEMİR, Hasan DEMİR, Muhammed BAĞCIVAN, İbrahim YILDIZ, Şaban ARGÜN Beyler olmak üzere çalışmamda emeği geçen diğer hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca çalışmayı yayın öncesi okuyarak katkı sunan Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Burak ÇAKIN ve Araştırmacı Yazar Murat AYDOĞDU'ya, tezin basılması için beni teşvik eden kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM ve Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM'a, desteklerini sürekli yanımda hissettiğim annem, babam ve eşime çok teşekkür ederim. Çalışmamızı titizlikle basıma hazırlayan Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları çalışanlarına şükranlarımı sunuyorum.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Abdulalim DEMİR

Muş 2022